

Resumé af debatoplægget:

Fremtidens velfærd kommer ikke af sig selv

I Danmark er vi blandt de rigeste i verden. Og velfærdssamfundet er en tryk ramme om den enkeltes liv: Hospitalshjælp, børnepasning, uddannelse, ældreomsorg – det hele er tilgængeligt. Umiddelbart kan de helt store udfordringer være svære at få øje på.

Men de er der. Velfærdskommissionen har analyseret de udfordringer, Danmark står overfor. Og vores konklusioner er klare.

Første konklusion er, at Danmark ikke er på holdbar kurs. Nogle af vore problemer er ikke så synlige i dag. Men på bare 10-20 års sigt vil udgifterne stige væsentligt hurtigere end indtægterne i den offentlige sektor.

For det andet står det klart, at vi er nødt til at justere på velfærdssamfundet og gøre det mere robust. Det viser sig for eksempel, at få års stigning i vores levetid forrykker balancen mellem indtægter og udgifter markant i den offentlige sektor.

Tredje konklusion er, at jo tidligere, vi justerer, jo længere tid er der til at forberede sig på ændringerne. Og jo mindre drastiske ændringer er der behov for.

Endelig: Forslag til løsninger er der mange af. Men Velfærdskommissionens konklusion er, at vi må foretage bevidste valg, hvis vi skal sikre et robust og holdbart velfærdssamfund til vore børn og børnebørn. Valg som "hvad vil vi have af nyt, hvad vil vi bevare, og hvad vil vi vælge fra?". Der skal reformer til.

Fire udfordringer

De udfordringer, velfærdssamfundet står overfor, kan samles i fire hovedgrupper.

Befolkningens sammensætning ændrer sig: Der kommer et pres opad på de offentlige udgifter. Forklaringen er først og fremmest, at vi bliver flere ældre – og vi lever længere. Men også flere indvandrere og efterkommere efter indvandrere lægger pres på udgifterne. Samtidig kommer skatteindtægterne under et modsat pres – nedad – fordi antallet af personer i den erhvervsaktive alder falder.

Vi ønsker mere fritid og bedre offentlig service: I 1960 arbejdede en gennemsnitlig industriarbejder ca. 2.100 timer om året. I dag arbejder hans søn omkring 1.500 timer. I samme periode har vi ønsket os mere og bedre offentlig service. Den tendens vil sandsynligvis fortsætte. Problemet er: Mere velfærdsservice betyder højere offentlige udgifter, mens mere fritid reducerer skatteindtægterne.

Øget individualisering kan betyde mindre ansvarlighed for fællesskabet: Hvor meget er vi villige til at betale, og hvad skal vi have til gengæld? Der er en risiko for at forskyde balancen mellem ansvarlighed – dvs. villigheden til at bidrage til finansieringen af velfærdssamfundet – og den enkeltes tilskyndelse til at gøre brug af sin ret til overførsler og serviceydelser.

Globaliseringen vil stille stigende krav: Globaliseringen rummer mange muligheder. Men den stiller samtidig krav til velfærdssamfundets evne til at tilpasse kompetenceniveauet og skabe nye og højproduktive arbejdspladser. Og globaliseringen kan sætte skattesystemet yderligere under pres.

Tilsammen skaber udfordringerne et finansieringsproblem for velfærdssamfundet og især den offentlige sektor.

Løsninger kræver reformer

Løser højere økonomisk vækst problemet? Vækst kunne være en del af en løsning. Men ikke som vi har indrettet os: Vækst fører til højere lønninger. Det giver skatteindtægter, men også udgifter, da lønningerne også vil stige i den offentlige sektor. Og de, der modtager overførselsindkomster, får også del i produktivitet fremskridtene. Hvis arbejdslønnen stiger med to procent, stiger udgiften til overførsler også med to procent. Sådan har vi valgt at regulere overførselsindkomsterne. Al erfaring de seneste 30 år viser desuden, at den offentlige service *mindst* er steget i takt med den økonomiske vækst. Det kræver meget stram styring, hvis man vil sikre, at den offentlige service alene vokser med den økonomiske vækst.

Vækst løser kun den offentlige sektors problemer, hvis vi fordeler velstandsstigningerne anderledes, end vi gør i dag.

Er flere børn en løsning? De fleste af os kan nok blive enige om, at det er glædeligt og godt at få børn. Men flere børn vil ikke være en løsning på udfordringen med at få nok penge i de offentlige kasser. Inden for de næste årtier vil et højere børnetal snarere forværre de offentlige finanser. Hovedproblemet er, at en nyfødt gennemsnitsdansker – sådan som velfærdssamfundet er opbygget i dag – i løbet af sit livsforløb modtager lidt mere fra den offentlige sektor, end han eller hun betaler til den.

I bund og grund forekommer det lidt absurd – at vi er landet i en situation, hvor vækst i befolkningen ikke løser noget. Problemet er selvfølgelig ikke børnene. Problemet er den måde, vi har valgt at indrette os på.

Kan øget indvandring løse forsørgerproblemet? I dag får vi omkring 15.000 indvandrere fra mere udviklede lande til Danmark om året. Det vil kræve en tredobling - i alt 45.000 indvandrere om året - at løse det kommende finansieringsproblem. Vel at mærke under forudsætning af, at indvandrerne er mænd med en produktivitet og erhvervsdeltagelse som en gennemsnitlig dansk 40-årig mand, og at de undlader at medbringe familien. Har de familie med, er der behov for mange flere. Det er svært at forestille sig, at Danmark kan tiltrække et så stort antal højt kvalificerede indvandrere.

Vil bedre integration af indvandrere være en løsning? I 2002 var 77 pct. af danskerne i beskæftigelse. Det tilsvarende tal for indvandrerne fra mindre udviklede lande var 46 pct. Vi kan ikke forvente, at indvandrere – hvoraf mange er her af humanitære grunde – vil kunne indtræde på arbejdsmarkedet på lige fod med øvrige danskere. Forskelle i familiestrukturer, sprog og ringe uddannelsesniveau spiller en væsentlig rolle.

Øget integration er en vigtig målsætning. Men det er ikke realistisk, at det vil kunne ske hurtigt og uden reformer. Og det er slet ikke realistisk, at indvandrere fra mindre udviklede lande over en kortere årrække vil opnå en arbejdsmarkedsdeltagelse, der minder om gennemsnittet af øvrige danskere.

Vil større privat opsparing løse udfordringerne? Øget privat opsparing kommer ikke af sig selv. Forsøg på at øge opsparingslysten, f.eks. via

skattebegunstigelser, belaster de offentlige finanser. Og øget privat opsparring kan aldrig blive en løsning for et offentligt finansieringsproblem, hvis ikke den private opsparring erstatter visse offentlige ydelser. Det vil i givet fald kræve reformer.

Er de befolkningsmæssige ændringer i andre lande relevante? Nogle lande har større udfordringer end os, når man ser på udviklingen i antallet af ældre pr. erhvervsaktiv. Men den danske udfordring bliver ikke mindre af, at andre lande også står over for problemer. De løsninger, vi diskuterer i Danmark, skal tage højde for, at vi har indrettet velfærdssamfundet på vores helt særlige måde.

Kan vi løse problemet ved at benytte den ledige arbejdskraft? Det korte svar er: Ja, vi kan godt reducere ledigheden. Men ikke væsentligt uden reformer.

Hvorfor skal vi øge arbejdsudbuddet, når der er ledig arbejdskraft? Et større udbud af arbejdskraft er ikke ensbetydende med tilsvarende højere ledighed, for mængden af arbejde er ikke konstant. I Danmark er beskæftigelsen vokset med ca. 600.000 siden 1960, hvilket kun var muligt, fordi arbejdsstyrken i samme periode voksede tilsvarende. Erfaringerne fra stort set alle OECD-lande de seneste 30 år viser, at beskæftigelse og arbejdsstyrke vokser i takt.

Velfærdsvalg bliver nødvendige

Vi vil med sikkerhed få flere udgifter end indtægter i den offentlige sektor på længere sigt, hvis ikke vi foretager os noget. Patentløsninger på velfærdssamfundets udfordringer findes ikke. Vi slipper ikke for at vælge.

Enten må vi *skabe højere beskæftigelse* – så vi får flere skatte kroner og bruger mindre på overførsler. Det kræver reformer.

Eller vi må *mindske de offentlige udgifter* (eller væksten i dem) – spørgsmålene er, hvilke udgifter, hvor meget, til hvem, hvornår og i hvilke situationer den offentlige sektor skal levere skattefinansierede velfærdsydelser? Det kræver reformer.

Eller vi må *indføre egenbetaling* for offentlige ydelser – så vi kobler forbruget sammen med betalingen af offentlige ydelser. F.eks. direkte betaling, når man benytter en ydelse. Eller private forsikringer, der træder til, når en bestemt begivenhed opstår.

Eller vi må *hæve skatterne*.

Så lang og så kort er listen. Der er ikke rigtigt andre muligheder. Er der nogle på listen, vi ikke kan lide at røre ved, så må vi vælge nogle andre.

To fundamentale svagheder i den danske velfærdsmodel

Den danske velfærdsmodel har indbygget to afgørende svagheder i sig: Den ene svaghed er, at vi – som velfærdssamfundet er indrettet i dag – modtager lidt mere fra det offentlige, end vi betaler i skat over livet.

Et eksempel. Sæt, at vi har en ny borger i morgen, der – resten af livet – opfører sig præcis ligesom den mest gennemsnitlige gennemsnitsdanske gør: Bruger institutioner, skoler, får en uddannelse, arbejder, kommer lidt på dagpenge, benytter hospitalet, trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet og går på efterløn og pension – i det hele taget opfører sig præcis, som vi gør i gennemsnit. Samtidig betaler den nye borger skat, registreringsafgift på bilen, moms osv. som alle andre. Hvis vi gør regnestykket op over hele livet, står det klart, at det offentlige vil have et gennemsnitligt ufinansieret underskud i størrelsesordenen 17-19.000 kr. pr. nyfødt borger pr. år.

Igen er der grund til at understrege: Opgørelsen viser *ikke*, at nyfødte er et problem. Den viser derimod, at vi har indrettet os på en måde, der ikke er holdbar på sigt.

”Men hvordan skal det underskud forstås? Har den offentlige sektor ikke overskud for tiden?” vil nogen spørge. Svaret er: Jo, lidt endnu, men hvis ikke vi laver reformer, udvikler det sig på få årtier til underskud. Et underskud, der vil stige og stige – netop fordi vi har skruet samfundet sammen, så der er underskud på en nyfødt gennemsnitsborger.

Den anden svaghed kan vise sig at blive et langt alvorligere problem: Vores velfærdsmodel er ikke robust over for ændringer i levetiden. Det kan også siges på en anden måde: Hvis vi lever længere, kan det få alvorlige konsekvenser for evnen til at bevare et velfungerende velfærdssamfund.

Beregninger viser, at en øget levetid er *helt afgørende* for, at kursen i dag ikke er holdbar. Forklaringen er – som reglerne er skruet sammen i dag – at hvert ekstra år vi lever, vil forrykke balancen i velfærdssamfundet. Det ekstra år er, i sagens natur, ikke et ekstra års barndom. Det er, sådan som reglerne er, heller ikke et ekstra år på arbejdsmarkedet. Det er et ekstra år på pension. Hvilket har store konsekvenser for finansieringen af velfærdssamfundet.

Velfærdskommissionen har regnet på, hvad der skal til for fremover at finansiere de velfærdsordninger, vi kender i dag. I grundforløbet forudsættes det, at vores levetid forøges langsomt. Og langsomt, det betyder langsomt. Vi regner f.eks. blot med, at danskerne i 2040 vil have stort set samme levetid, som svenskerne havde i 2003.

Hvis levetiden udvikler sig sådan, vil vi skulle finansiere så meget mere, at det kræver en permanent stigning i bundskatten på 8,5 procentpoint. Eller offentlige besparelser på 3,5 pct. af BNP – hvilket stort set svarer til udgiften til sygehusvæsenet. Eller – den tredje mulighed – at 274.000 mennesker på overførsler kommer i beskæftigelse. Til sammenligning er der i dag ca. 260.000 førtidspensionister og 185.000 efterlønsmodtagere.

Hvis vi modsat – helt urealistisk – forudsatte, at levetiden ikke stiger, ville vores finansieringsproblem næsten forsvinde. Finansieringsbehovet ville så svare til 1,4 procentpoint på bundskatten.

Levetidens betydning for finansieringsproblemet		
	Så mange procentpoint skal bundskatten stige med for at skabe balance eller så mange ekstra skal i beskæftigelse
Hvis stigningen i levetiden bliver dobbelt så stor som forudsat af Velfærdskommissionen	15,8	484.000
Velfærdskommissionens grundforløb	8,5	274.000
Hvis levetiden slet ikke stiger i forhold til i dag	1,4	63.000

Kilde: Velfærdskommissionens analyserapport, maj 2004, kapitel 12.

Tabellen viser krav til reformer, hvis der fremadrettet skal være balance mellem indtægter og udgifter for den offentlige sektor. Det er beregnet, hvor meget enten bundskatten skal øges, eller hvor mange modtagere af overførselsindkomst, der skal i beskæftigelse. Begge dele vil betyde, at det offentlige sparer nok op til at klare det fremtidige udgiftspres. Kravene er vist for forskellige antagelser om udviklingen i

levetiden. Analyserapporten indeholder andre eksempler på, hvordan forskellige forudsætninger påvirker finansieringsproblemerne.

Andre – f.eks. FN – er uenige i et så forsigtigt skøn over, hvor meget længere vi kommer til at leve. FN forudsætter, at levetiden stiger i omegnen af det dobbelte. Hvis det sker, stiger finansieringsproblemet pludselig til noget, der svarer til en bundskattestigning på 15,8 procentpoint.

Det interessante er ikke en kamp på tal om, hvem der er bedst til at regne på fremtiden. Den er under alle omstændigheder usikker. Pointen er, at vi med vores indretning af velfærdssamfundet næsten tvinger hinanden til at blive bekymret, f.eks. hver gang lægevidenskaben gør en landevinding. Hvis landevindingen er stor nok, hvis den for alvor forlænger liv – kan det udvikle sig til et problem for velfærdssamfundet på sigt. Det virker ikke umiddelbart logisk, at vi har indrettet os sådan.

At udfordringen især kommer fra den stigende levetid, kan spille ind på de politiske valg, vi skal træffe for at bringe bedre balance i finansieringen af velfærdssamfundet.

Der er ingen tvivl om, at vi skal indrette velfærdssamfundet, så det er robust overfor sådanne ændringer.

Man kan vælge mellem to strategier for at skabe den fornødne robusthed. Man kan vælge at stramme den økonomiske politik – som vist overfor ved krav til skattestigninger, offentlige besparelser eller flere i beskæftigelse. På den måde opbygges der en tilstrækkelig formue i den offentlige sektor til, at man kan dække fremtidens udgiftspræs.

Det naturlige spørgsmål i forhold til den strategi er: Er det rimeligt, at nuværende generationer skal spare ekstra op, fordi kommende generationer lever længere?

Den anden strategi er at lade adgangen til pension, efterløn og andre aldersrelaterede overførsler følge med levetiden.

Ud fra en betragtning om, hvad der er holdbart, er der ikke noget galt med, at danskerne trækker sig tilbage, som vi gør i dag – men det kræver, at vi allerede i dag tager stilling til, hvordan tilbagetrækningsalderen skal stige i takt med den stigende levealder.

Udfordringen er at undgå pludselige og smertefulde indgreb om nogle år. Det undgår vi, hvis vi tager fat. Hvilket også giver mulighed for en langsom og gradvis indførelse af ændrede regler.

Velfærdskommissionens debatforum

I forlængelse af "Fremtidens velfærd kommer ikke af sig selv" inviterer Velfærdskommissionen til en bred debat omkring velfærdssamfundet og dets fremtidige struktur.

Der er ingen patentløsninger på velfærdssamfundets udfordringer. Opgaven er først og fremmest at foretage valg om, hvordan vi forvalter og fordeler vores velstand og velfærd. På den baggrund vil vi gerne åbne en debat. Spørgsmålene er flere: Hvad er det for udfordringer, vi står overfor? Hvordan kan vi gøre velfærdssamfundet mere robust? Hvordan kan vi fastholde kvaliteterne i det danske velfærdssamfund uden at hæve skatterne eller stifte gæld, som senere skal betales af vore børn og børnebørn? Hvordan kan vi sikre deres og vores egen velfærd fremover?

Dine indlæg i debatten er velkomne på www.velfaerd.dk